

Türkiye'de Okutulan İktisat Hakkında Bazı Düşünceler

I. GELENEKSEL YAKLAŞIMIN EVRİMİ

Tüm bilim dallarında olduğu gibi, iktisatta da yapılan bilimsel çalışmaların ele aldıkları konular, kullandıkları yöntemler ve ulaştıkları sonuçlar belirli bir «konum»un ürünüdür. Bu konum «yer ve zaman» boyutları içinde söz konusudur. Belirli üretim biçimleri ve bunların etkileri ortaya çıkıp geliştikçe bunlar üzerindeki bilimsel çalışmalar gerek sayı, gerek derinlik olarak yoğunlaşır. Bu ilişki içindedir ki, kapitalizmin sistematik şekilde incelenişi 18. yüzyıl sonunda ve Batı Avrupa'da başlamış (A. Smith, Büyük Britanya) ve yine bu ilişki içindedir ki, emperyalizmin sistematik incelenişi de 20. yüzyıl başında gerçekleşmiştir (Hobson, İngiltere; Lenin, Rusya). Bununla birlikte, bilimsel çalışmaları tek yönlü olarak «toplumsal nesnel koşullar»ın mutlak bir yansıması veya «türev»i kabul etmek de mekanik bir görüş olur. Çünkü, tarihsel gelişimin dinamiğini kavrayan bilim, gidişin yönü hakkında da sağlam tahmin ve açıklamalarda bulunur.

Toplum bilimlerindeki çalışmaların çoğu «saf bilim» iddiasıyla ortaya çıkmakla birlikte, bu çalışmaların yapanların verili toplumsal yapı içindeki ideolojik ve maddi bağlarının ve ilişkilerinin etkisi altındadır. Örneğin, 18. yüzyıl ortalarında egemen görüşün sahibi olan Fizyokratlar, servetin tek kaynağının toprak olduğunu ve net ürünün ancak tarımda yaratıldığını ileri sürmekle kalmıyor, bu görüşe dayanarak devletin tek bir vergi alması gerektiğini ve bunun da arazi üzerinden alınmasını savunuyorlardı (Fizyokratların öncüsü F. Quesnay ünlü eseri *Tableau Economique*'i 1758'de yazmıştı). Bu görüşün gerçek işlevi ve nesnel sonucu feodal beylerin elindeki artık-değeri diğer sınıflara aktarmak ve feodalizmi zayıflatmaktır. Aynı Fizyokratlar sanayi kapitalizminin serpillip gelişmesi için gerekli teorik çerçeveyi temelini de atmaktaydılar. Bu toplumda bir doğal düzenin varolduğu görüşü ve buna dayanarak devletin esas olarak bu doğal düzeni ve mülkiyeti korumakla görevli olduğu iddiasıydı.

Kapitalizmin bu döneminde doğal düzen ve devlete asgari rol görüşlerinin egemenliklerini sürdürmeleri kaçınılmazdı. Nitekim, Klasikler diye bilinen akım da bu çizgide ilerlemeye devam etti. 1776'da *Ulusların Zenginliği* adlı eserle klasik iktisadın temel kitabını yazan Adam Smith'in devlete verdiği üç görev, savunma, adalet ve banyırlık işleriydi.

Klasik iktisatçılar, piyasa mekanizmasının otomatik olarak ekonominin etkin işleyişini sağlayacağına inanmakta ve şu varsayımları benimsemektedirler:

a) Piyasada tam rekabet vardır, yani: alıcı ve satıcılar çok sayıda olup tek tek fiyatı etkileyemezler; mallar homojendir; alıcı ve satıcılar piyasa hakkında tam bilgiye sahiptir; piyasaya giriş ve çıkış hem üreticiler, hem de tüketiciler için serbesttir.

b) Piyasa mekanizması kaynakların (emek, sermaye, toprak) tam kullanımını sağlar ve atıl kaynak kalmaz.

c) Piyasa mekanizması kaynakların en verimli alanlarda kullanılmasını sağlar (örneğin, verimsiz firmalar iflâs eder, kullandıkları emek ve sermaye verimli alanlara aktarılır) ve optimum gelişme hızı sağlanır.

d) Piyasa mekanizması haklı gelir dağılımını sağlar (örneğin yüksek verimli emek türleri daha yüksek, düşük verimli emek türleri daha düşük ücret alır).¹

Bu görüş çerçevesinde devletin iktisadi hedefleri de şunlar olmalıydı:

a) Bütçenin denk olması, yani devletin normal gelirleri (vergiler) ile giderleri arasında bir eşitlik bulunması.

b) Devlet harcamalarının en düşük düzeyde tutulması.

c) Vergilerin tarafsız olması, yani üreticilerin ve tüketicilerin iktisadi kararlarını etkilememesi, başka bir deyişle, piyasada ortaya çıkan kaynak dağılımına ve gelir dağılımına etkide bulunmaması.²

Yukarıda özetlenen bakış açısı sanayi kapitalizminin gelişmesi için gerekli ortamı sağlamaktaydı. Klasiklerin devlete adeta «Gölge etme, başka ihsan istemez» deyişleri aynı zamanda burjuvazinin güçlenmesi için ileri sürülmüş bir talepti. Dolayısıyla, Klasikler bir yandan çok dar bir tarihsel dönemi analiz ederken (tarihsel açıdan yetersizlik), diğer yandan analizlerinde —açık veya kapalı— ağırlıklarını belli bir sınıftan yana koymaktaydılar. (Bu iktisatçıların önemli bir bölümünün bizzat aktif iş adamları oldukları gerçeğine de işaret edelim).

Tarihsel yetersizliği gidermek, yani ekonominin tarih içindeki yerini inceleyip, bunun belirli

yasaklarını bulmak ve burjuvazi lehine analiz yapma eğilimini terketmek yönünde Marks son derece ciddi bir adım attı. Bununla birlikte, akademik çevreler genellikle geleneksel akımı devam ettirmektedirler. Geleneksel akım 1870'lerde bir «sözde aşama» yaptı. L. Walras, S. Jevons ve C. Menger'in öncülüğünü yaptıkları «Marjinalizm» akımı bireylerin tutumlarını etkileyen subjektif etkenlere önemli bir yer veriyor ve iktisadi birimlerin (tüketici, üretici) denge noktaları hakkında daha gelişmiş açıklamalar getiriyordu. Bu arada geleneksel akım değer konusunun emekle bağına kopardı ve emek-değer teorisi geçersiz kabul edildi. Özellikle mikro-iktisat alanına giren konularda günümüzde egemen olan yaklaşım temelini bu akımda bulmaktadır. Bu yaklaşım analizlerinde sosyal sistemi veri kabul eder, yani tüm toplumsal (politik, ideolojik...) kurumları analiz dışında tutar ve bu dar çerçeve içinde şu üç soruyu cevaplandırabildiği iddiasındadır:

1) Neler, ya da hangi mal ve hizmetler üretilecek? (Tüketim teorisi);

2) Bu mal ve hizmetler nasıl ve ne kadar üretilecek? (Üretim teorisi);

3) Bu mal ve hizmetler kimler için üretilecek, ya da üretimden kim ne kadar pay alacak? (Bölüşüm teorisi).

Bu soruların cevabı şu mekanizmayla aydınlatılır: Tüketiciler ellerindeki geliri, bu gelirden maksimum faydayı sağlayacak şekilde kullanırlar (değişik kullanım amaçları arasında dağıtırlar), firmalar da belirli bir üretimin maliyetini minimum kılacak şekilde hareket ederler. Emek, sermaye ve doğal kaynak sahipleri bu faktörleri sunarken, sunacakları son birimin sağlayacağı gelir ile yol açacağı kaybı karşılaştırırlar; bu faktörleri talep eden firmalar da her faktörün kullanılacak son biriminin maliyeti ile bu son birimin sağlayacağı geliri karşılaştırırlar. Üreticiler ve tüketiciler rasyonel oldukları için, birinciler kâr maksimizasyonu, ikinciler de fayda maksimizasyonu peşinde koşar ve buna ulaşmak için gerekli tedbirleri alırlar. İşte bu hareket tarzı ekonominin etkin işleyişini sağladığı gibi, herkesin de üretimden hakkettiği payı (katkısı kadar) almasını mümkün kılar. Eh, bu kadar güzel bir sonuç ortaya çıktıktan sonra insan daha ne ister? Demek ki, ekonominin kendi işleyişi temel iktisadi sorunları gayet güzel çözümlüyor, dolayısıyla sisteme eleştiri yöneltmek geçersiz ve yersizdir! P. Sweezy'nin belirttiği gibi «1870'lerin 'marjinalist devrim' adı verilen döneminde iktisat artık bir bilim olmaktan çıkmış ve esas olarak (sistemi) mazur gösterici bir ideoloji durumuna almıştı».³ Geleneksel teorinin önde gelen mensuplarından hiçbirinin işçi sınıfı hareketi ile bir bağı ve ilişkisi olmadığı gibi, bunların çoğu (Böhm-Bawerk, von Wieser, Jevons, Marshall, J. B. Clark, Pareto vb.) işçi sınıfı hareketinin muhalifleriydiler.⁴

1929 Büyük İktisadi Krizi geleneksel iktisat literatüründe (ve özellikle makro analizde) yeni bir gelişme yarattı. Batı ekonomilerini derinden etkileyen bu durgunluk sırasında milli gelir ciddi şekilde geriledi, yatırımlar durakladı, iflâslar aldı yürüdü, işsizlik önemli ölçülere ulaştı ve ekonomik sistem temelinden sarsılmaya başladı. (Örneğin ABD'de 1929 ile 1932 arasında toplam üretim % 30 geriledi, 1932'de işsizlik % 25'i buldu; mevcut kapasitenin ise ancak % 42'si kullanılabilirdi. 1940'a gelindiğinde işsizlik oranı % 15'e düşürülebilmisti, işsizlerin sayısı ise 8 milyon üstündeydi). Sistemi Büyük Buhranın etkilerinden çekip çıkartmak görevi «devlet» tarafından yüklenildi. ABD'de 1932 sonunda başkanlığa seçilen F. D. Roosevelt 1933 içinde önemli adımlar atmaya başladı. Bir yandan açık finansmanla kamu harcamalarını arttırdı ve kamu kesimini genişletti, diğer yandan özel kesimin faaliyetlerini destekleyici sübvansiyonları arttırdı. Başlangıçta burjuvazinin dar görüşlü kesimleri Roosevelt'i aşırı müdahalecilik ve diktatörlük eğilimi taşımakla suçladılar. Fakat Roosevelt'in politikası kısa bir süre sonra etkili olmaya başladı ve Roosevelt bu hizmetinin karşılığında 1936, 1940 ve 1944 seçimlerini de kazanarak ABD tarihinde dört kez seçilmiş tek başkan oldu.

Büyük Krizin iktisat literatüründeki meyvası da 1936 yılında olgunlaştı: J. M. Keynes'in *Para Faiz ve İstihdamın Genel Teorisi* adlı kitabı durgunluğu ve enflasyonu gidermek için devlete önemli görevler yükliyordu. Mikro-iktisat alanında da 1920'lerin sonuna doğru ve 1930'larda tam rekabet modelinin gerçek dışılığını ortaya koyan teorik çalışmalar önem kazanmaktaydı (P. Sraffa, E. H. Chamberlin ve J. Robinson'un çalışmaları). Keynes piyasanın otomatik olarak kaynakların tam kullanımını sağlayacağı görüşünü çürüttü ve gelişmiş ülkelerde izlenmesi gerekli anti-enflasyonist ve anti-deflasyonist politikaların sistematik açıklamasını yaptı (enflasyonda vergilerin artırılması ve kamu harcamalarının azaltılması yoluyla toplam talebin kısılması, deflasyonda da vergilerin azaltılması ve kamu harcamalarının artırılması yoluyla toplam talebin yükseltilmesi). Keynesgil açıklamalar geleneksel iktisat literatürünü geniş ölçüde etkileyip ders kitaplarına yerleştiği gibi, aslında sistemin özüne dokunmayan önemsiz rötuşlar olmalarına rağmen radikal teorik aşamalar olarak sunuldu.

II. Dünya Savaşından sonraki dönemde ise büyüme ve gelişme konuları ön plana geçti. Bu konuların işlenişi giderek matematikselleşti ve soyutlaştı. Çoğu durumda, kullanılan teorik araçlar inceleştikçe gerçeklerden daha da uzaklaşıldı.

II. GELENEKSEL YAKLAŞIMIN ÖNEMLİ YETERSİZLİKLERİ

Yukarıda gelişimini ana hatlarıyla verdiğimiz geleneksel teorinin belli başlı yetersizlikleri aşağıda özetlenmektedir:

1 — Geleneksel iktisat teorisi kapitalist toplumu ele almakla yetinmekte ve bununla ilgili açıklama ve tezlerini her zaman ve her yerde geçerli (evrensel) gibi sunmaktadır. Tarihsel hiçbir açıklama yapılmamakta ve değişik tarihsel dönemler ele alınsa bile, bu çok yüzeysel, kasıtlı, aeskriptif bir ele alış tarzı olmaktadır. Dolayısıyla, toplumların gelişmesinin içsel ve dışsal dinamiği konusu tamamen ihmal edilmektedir.

2 — İktisadın bir toplum bilimi olduğu ileri sürülmekle beraber, toplumsal içerik mümkün olduğu ölçüde kenara itilmektedir. Toplumsal kategoriler (sınıf, zümre vb.) söz konusu edilmemekte, genellikle sadece yüksek ve düşük gelir gruplarından veya sermaye faktörü sahipleri ile emek faktörü sahiplerinden söz edilmekte ve bu yapılarca politik ilişkiler gözden uzak tutulmaktadır. İktisadî ilişkiler adeta toplumdan soyutlanmakta, iktisadî olmayan faktörlere (sosyal, politik, kültürel...) ve özellikle sınıfsal ilişkilere hiç değinilmemektedir, (örneğin gelir bölüşümünün faktörlerin marjinal verimliliklerine göre belirlendiği iddiası gibi). Bu eğilim o kadar ileri gitmektedir ki, çoğu ders kitabında burjuvazi, proletarya, emperyalizm, sömür vb. kavramlar hiç yer almamakta ve bunlar «gayri ilmi» addedilmektedir. Sayılan nedenlerden dolayı, iktisat neredeyse bir toplum bilimi olmaktan çıkmaktadır.

Toplumsal kategoriler şu veya bu şekilde ele alınsa bile, geleneksel yaklaşımda ilişkiler ve çelişkiler uzlaşmaz değildir. denge noktasına doğru bir gidış söz konusudur ve bu denge noktası uyumu ve uzlaşmayı sağlar. Bu sayede de sistem yaşamaya devam eder.

Geleneksel yaklaşımın toplumu soyutlayışını eleştiren, ek açıklamalar getiren (ve Marksist olmayan) iktisatçılar da vardır. Günümüzde bunların başında G. Myrdal ile J. K. Galbraith gelmektedir. Galbraith, Amerikan ekonomisini inceleyerek, geleneksel iktisadın bu ekonomiyi ele alışını ve gelir dağılımını açıkladığını yetersiz bulmaktadır (özellikle *The Affluent Society-Bolluk Toplumunu*, 1958 ve *The New Industrial State - Yeni Sanayi Devleti*, 1967). Tekellerin rolünü ve iktisadî hayattaki etkisini incelerken, geleneksel yaklaşımı belirli ölçülerde aşan Galbraith, tekellerdeki yöneticilerin (kendi deyimiyle «teknokratlar») rolünü abartmakta ve bunları üretim araçlarının sahiplerinden daha önemli ve güçlü kabul etmektedir. Şöyle diyor Galbraith: «Modern devlet burjuvazinin yürütme komitesi değildir, daha çok teknokratların yürütme komitesidir». Böyle bir yaklaşım da, bekleneceği üzere, sınıf mücadelesini çarpıtmaktan ve kafa karıştırmaktan başka bir işe yaramamaktadır.⁵

3 — Devletin ele alınışı da gerçekleri yansıtmamaktadır. Devlet «tarafsız» ve «sınıflar-üstü» kabul edilmektedir. Örneğin, Keynesgil iktisat politikasında devlet toplumun çıkarlarını düşünen tarafsız bir otoritedir. Birçok yazar, daha da ileri

giderek, devleti özel kesimin devamlı ve kesin rakibi saymakta ve kamu kesiminin gelişmesini ve genişlemesini olumsuz karşılamaktadır. (Belirli durumlarda bu iddia gerçekçi olabilir, örneğin emekçileri —az veya çok— temsil eden bir parti iktidarda ise ve kamu kesiminin genişlemesi emekçi sınıfların programının bir parçası olarak gerçekleştiriliyorsa). Fakat genellikle kamu kesimi burjuvazinin iktidarını sağlama almaktadır, örneğin Türkiye'de 1930'lardaki devletçiliğin kapitalizmin gelişmesinde önemli bir adım olması ve ABD'de Roosevelt'in New Deal politikası gibi.

4 — Yukarda değinilen etkenlerin de sonucu olarak, geleneksel teori günümüzdeki sorunların birçoğunu aydınlatmakta yetersiz kalmaktadır. Örneğin, gelişmiş ülkelerde son yıllarda enflasyon ile işsizliğin bir arada ve bu ölçüde ortaya çıkışları henüz tam olarak açıklanamamaktadır. Belli başlı iddia, petrol fiyatlarının yükseltilmesinin bu sonucu yarattığı şeklindedir. Oysa petrol fiyatlarındaki artışın bir rol oynadığı bilinmekle birlikte, sorunun daha geniş olduğu açıktır. ABD de Eylül 1974'te % 5,6 olan işsizlik oranı Ocak 1975'te % 8,2'ye (7,5 milyon kişiye) yükselmiştir. Fiyat artış hızı da % 11 civarındadır. 1974 yılında düşmüş olan millî gelirin 1975'te de azalma göstereceği —en iyimser tahminlerde bile— kabul edilmektedir. Bunalımın bugünkü ölçüleri aşacağı oldukça kesindir. Bu durum iktisatçılar arasında radikalleşme eğilimini ve radikal açıklamaların iktisat literatüründeki önemini artırabilir.

Aynı şekilde gelir bölüşümü de yeterli biçimde açıklanamayan konulardan biridir. Geleneksel yaklaşım tutarlı ve gerçekçi bir bölüşüm teorisine sahip değildir. Marjinal verimlilik teorisine gelir bölüşümü sorununu aydınlatmaktan çok gizleme-yaramaktadır.⁶

Az gelişmiş ülkeler konusu da bu örneklerle eklenebilir. Toplumsal gelişmenin dinamiğini ihmal eden geleneksel yaklaşım, az gelişmiş ülkeleri en kaba şekliyle sermaye stoku yetersiz ve emek stoku fazla ekonomiler olarak ele almaktadır. Yarı-feodal ilişkilere ve emperyalizme değinilmemekte ve sermaye birikimi belli başlı amaç kabul edilerek, yabancı sermaye ve dış borç öğütlenmektedir. Az gelişmiş ülkeler konusunda yaygın bir kanı şudur: Gelişmiş ülkelerin modelleri az gelişmiş ülkeler için geçersizdir, dolayısıyla bu ülkelere has modeller geliştirilmelidir. Bu iddia doğru bir noktaya varabileceği gibi, aldatıcı bir noktaya da götürebilir. Geleneksel yaklaşımdaki analiz tarzı ve araçları kabul edildiği takdirde, az gelişmiş ülkelere özgü etkenler (yetersiz sermaye stoku, hızlı nüfus artışı, gizli ve açık işsizlik, tarımın egemenliği...) gözönüne alınsa bile tam bir açıklamaya varılamaz. Gerekli olan hem bu faktörleri gözönüne almak, hem de analiz çerçevesini değiştirmektir, yani bu ülkelerin sınıfsal yapılarını ve emperyalizmle ilişkilerini analizinin merkezine koymaktır.

III. TÜRKİYE'DEKİ DURUM

Yukarda evrimine ve bazı yetersizliklerine değindiğimiz geleneksel yaklaşım⁷, bugün kapitalist ülkeler ile onların ekonomik, politik ve ideolojik baskısı veya etkisi altındaki ülkelerde resmî iktisat eğitimine egemen olan yaklaşımdır. Türkiye'de de iktisat öğretiminde egemen yaklaşım budur. İktisadî ana dal ya da yan dal olarak veren fakülte, akademi ve yüksek okullarda, derslerde ve kitaplarda anlatılanlar bu yaklaşımın bir tekrardan ibarettir. Genellikle kapitalist ülkelerin iktisat literatürü Türkçe'ye çevrilmekte, en iyi ihtimalle de adapte edilmektedir. Örneğin, Türkiye'de iktisat eğitimi veren kurumların çoğunda iktisada giriş kitabı olarak ya Amerikan ve İngiliz literatüründe önemli yeri olan ders kitapları (Samuelson, Lipsey vb.) İngilizce veya çeviri olarak okutulmakta, ya da yine bu tür kitapların benzeri olan yerli kitaplar kullanılmaktadır. T. Bulutay'ın deyişiyle, «... iktisat bilgisi Türkiye'de Batı dünyasının iktisat bilimini aktarmadan öteye geçmemiştir. Zaman esnasında bu bakımdan sağlanan gelişme daha iyi kaynaklardan, daha iyi şekilde aktarmadan ibaret kalmıştır. Önceleeri Alman ve Fransız kaynaklarından çok tatminkâr olmayan, zaman gecikmesi fazla aktarmalar yapılırken, sonraları İngiliz ve Amerikan kaynaklarından daha iyi, zaman gecikmesi çok daha az aktarmalar yapılır hale gelmiştir».⁸

Derslerde —Batı literatürüne paralel şekilde— sosyalist ekonomi teorisi ve sosyalist ülkelerdeki uygulama hemen hemen hiç ele alınmamakta, konuya kısaca değinenler de, çoğu zaman eleştiri amacını ön planda tutmaktadır. Derslerin ağırlığını geliştirmiş ülkelerle ilgili modeller oluşturmada ve çoğu konuların Türkiye ile bağlantısı bile kurulmamaktadır. Örneğin mikro-iktisat derslerinde en büyük pay tam rekabet piyasasına ayrılırken, diğer piyasa tipleri daha kısa geçilmekte ve çoğu zaman öğrenciye Türkiye'deki piyasa tipleri hakkında bilgi verilmemektedir. Gelir dağılımı konusuna ders kitaplarının çoğu teorik olarak —kısa da olsa— değinir, fakat Türkiye'de gelir dağılımı rakamları pek az kitapta yer alır. Türkiye hakkında verilen sınırlı bilgilerde de sınıfsal özü olan açıklamalara raslamak pek zordur. Örneğin, sermaye birikimi ele alındığında tasarruf oranı, yatırımların hacmi ve sektörel dağılımı gibi konular incelenmekte, fakat sermayenin kaç kişinin ve kimlerin elinde biriktiği noktası kapalı kalmaktadır. Değişik sektörlerde kâr oranları ve bu oranlardaki değişimler gibi konular hiç ele alınmaz.

Bütün bu söylenenlerin kuşkusuz istisnaları vardır. Sözü edilen yetersizlikleri aşan öğreticilere bazı kurumlarda raslanmaktadır. Ayrıca eğitim kurumları dışındaki bazı kişi ve kuruluşlar da bu yetersizlikleri aşma ve doğru analiz yöntemlerini kullanma yönünde çaba göstermektedirler.

Türkiye'de iktisadî konuların incelenmesinde ne gibi adımlar atılabilir ve bu adımları kimler

atacaktır? Bu iki soruyu sırayla ele alırsak, birinci soruyla ilgili olarak şunlar düşünülebilir:

1 — Geleneksel teoriye karşı «teorik» bir mücadeleye girmek. Geleneksel teorinin (yukarda kısmen değinilen) yetersizliklerini vurgulamak ve alternatif açıklamalar getirmek, diğer bir deyişle, ekonomik sorunları Marksist yaklaşımla açıklamak. Bunun için önce terminolojide önemli kavramları (artık-değer, artık-değer oranı vb.) yaygınlaştırmak. Ele alınabilecek belli başlı konulara örnek vermek gerekirse: a) Değer, artık-değer, ücret, sermaye kavramı, gelir bölüşümü mekanizması, kârın ve ücretin belirlenmesi, b) Kapitalist ekonomilerin bunalımları, dalgalanmalar, işsizlik, enflasyon ve bunların değişik sınıfları etkile-yiş tarzı, c) Tekellerin rolü (a ve b'de belirtilen konularla ilişkili olarak), ayrıca reklamla tüketimi biçimlendirmeleri ve diğer etkileri, d) Az gelişmiş ülkeler, uluslararası ilişkiler, çok-uluslu şirketler, emperyalizm, e) Sosyalist ekonomilerin işleyişi, merkezi planlama...

2 — Türkiye'nin ekonomik yapısını ve özelliklerini ortaya çıkartmak. Burada elde edilecek bilgiler kısmen devrimci pratiğe ışık tutacak, kısmen de propaganda için yararlı olacaktır. Bu türden konulara birkaç örnek sayılabilir: a) Türkiye'de gelir bölüşümü (bu konuda T. Bulutay, S. Timur ve H. Ersel'in «Türkiye'de Gelir Dağılımı» başlıklı çalışmaları başarılı bir örnektir), çeşitli toplumsal kategorilerin gelir bölüşümündeki paylarının değişim yönü, b) Fiyat artışlarının nedenleri, bundan yararlanan ve zarar gören sınıf ve zümreler, c) İşsizliğin çapı ve önemi, kapitalist sanayileşme ile ilişkisi, işçi göçü, d) Dış ticaret konuları, kotaların saptanması, devalüasyon, alış borçlar, yabancı sermaye, AET ile ilişkiler, e) Kamu kesimi ile özel kesim arasında ilişkiler, teşvik tedbirleri kamu iktisadî teşebbüslerinin rolü, vergi sistemi ve vergi yükünün dağılımı, f) Sanayi kesiminin özellikleri — piyasa yapısı ve tekellerin piyasayı denetleme gücü, kâr oranları, sermaye piyasasının oluşumu, halk sektörü kavramı, g) Bankalar sistemi, kredi mekanizması, tefecilik...

Bütün bu sıralananlar kimler tarafından yapılacaktır? Bilindiği gibi sermaye sınıfı ekonomik görüşlerini yaymak ve benimsetmek için yoğun çaba göstermektedir. «Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferansı Heyeti», «Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği-TÜSİAD», «Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu» ve «İktisadî Kalkınma Vakfı-İKV» gibi örgütler kitap ve broşürler basarak konferans ve açık oturumlar düzenleyerek kapitalizmin propagandasını sürdürmektedir. Bu çabalarla karşılaştırıldığında, işçi sendikalarının çalışmaları oldukça zayıf kalır. Bu durumda şu grupların sorumluluğu artmaktadır: İktisatla ilgili eğitim kurumlarındaki devrimci öğretim üyeleri, bu kurumlardaki öğrenciler, basında ve çe-

şitli kuruluşlardaki (sendikalardan bakanlıklara ve özel firmalara kadar) devrimci iktisatçılar.

Bu türden çalışmaların bir bölümü kişisel olarak, bir bölümü ise kolektif çalışma içinde gerçekleştirilebilir. Kolektif çalışma için başarılı bir örnek, 1974 yılı ortalarında kurulan ve bugüne

kadar oldukça başarılı çalışmalar yürüten «Tüm İktisatçılar Birliği»dir. Aynı şekilde, eğitim kurumlarında kurulacak öğrenci örgütleri de bu alanda etkin olabilir, örneğin İstanbul İktisat Fakültesinin «Ekonomik Araştırma Derneği» gibi. Nihayet sendikaların da bu tür çalışmalara daha çok öğilmelerinin önemli rolü olacaktır.

¹ Daha sonra, tam rekabet koşulları var olsa bile, (veri gelir dağılımı altında) kaynakların etkin kullanımının gerçekleşmesini engelleyici başka etkenlerin önemli rol oynayabileceği kabul edildi. Bu etkenlerin en önemlileri «ölçeğe göre artan getiri» ve «dışsalıklar»dır.

² Piyasaya müdahalede bulunmaması istenen vergilerin incelenmesi Klasiklerin en yaygın konularındandı. Örneğin, A. Smith ünlü eserinin V. cildini vergilemeye ayırırken, D. Ricardo da en önemli eserine **Politik İktisat ve Vergilemenin İlkeleri** (1817) adını vermişti.

³ P. Sweezy, «Toward a Critique of Economics», **Monthly Review**, Ocak, 1970, s. 1.

⁴ G. Therborn, «The Economic Theorists of Capitalism», **New Left Review**, Aralık, 1974.

⁵ P. Sweezy, «Galbraith's Utopia», **The New York Review Of Books**, 15 Kasım 1973 ve B. Fitch, «A Galbraith Reappraisal: The Ideologue as Gadfly», **A Critique Of Economic Theory**, der. E. K. Hunt ve J. G. Schwartz, Penguin, 1972, içinde.

⁶ M. Dobb, «The Trend of Modern Economics», **A Critique of Economic Theory**, içinde.

⁷ Burada sayılan eleştirileri artırmak mümkündür. Bununla birlikte geleneksel yaklaşımla ilgili eleştirilerde (ne bu yazıda, ne de başka bir yerde), geleneksel yaklaşımda söylenen şeylerin tümü yanlıştır veya boştur biçiminde bir savileri sürülmemektedir. Böyle bir şey saçma olurdu. K. Boratav'ın deyişiyle «... bu öğretiyi ... tümü ile red edemeyiz; zira onun bünyesinde bilimsel olanla olmayan sıkı sıkıya kaynamış ve kenetlenmiştir ve bunları birbirinden ayırmak güç, fakat zorunlu bir görev olarak karşımızda durmaktadır». K. Boratav, «Bilim ve İktisat Bilimi Üzerine Notlar», **Türkiye'de Üniversitelerde Okutulan İktisat Üzerine**, Der. F. Görün, O. D. T. Ü., Ankara, 1972, içinde, s. 86.

⁸ T. Bulutay, «Bilim ve İktisat Üzerine», **Türkiye'de Üniversitelerde Okutulan İktisat Üzerine**, içinde, s. 81.

⁹ Burada sayılan konuların önemli bir bölümü gerçi bugün geleneksel yaklaşımı benimsemiş iktisatçılarca da ele alınmaktadır. Fakat kastedtiğimiz şey, bu konuların sorunun sınıfsal yönü ile birlikte ve geleneksel analizin sınırlarını aşarak incelenmesidir.